

Wyparte wspomnienia z perspektywy neurofizjologii

Autor tekstu: **Marta Rynda**

Termin *wyparcie* (*repression*) wprowadzony przez austriackiego psychiatrę Zygmunta Freuda, oznacza tłumienie i usuwanie ze świadomości niebezpiecznych lub bolesnych myśli. Ten, zachodzący w nieświadomości, proces ma charakter niewolijonalny i określany jest jako najbardziej podstawowy mechanizm obronny (Zimbardo, 1999). Wskazanie na dynamikę nieświadomych procesów (w tym wyparcia) i ich rolę w procesie kształtowania się charakteru i nerwic, uznawane jest za jedno z najważniejszych dokonań Freuda (zob. np. Horney, 1987).

Krytyka mechanizmu wyparcia była konsekwencją pojawiania się coraz to nowszych przypadków „odzyskanych wspomnień”. W latach '90 w Stanach Zjednoczonych, a następnie w innych państwach, zaczęto odnotowywać wzrost liczby oskarżeń o molestowanie seksualne w dzieciństwie. Osoby oskarżające twierdziły, że wyparły ze świadomości wspomnienie traumatycznego przeżycia i dopiero po wielu latach wspomnienie to zostało uświadomione, odzyskane. W odpowiedzi na stawiane zarzuty, osoby oskarżane, konsekwentnie podkreślając swoją niewinność, solidaryzowały się tworząc towarzystwa informujące o fenomenie *falszywych wspomnień* (wspomnień nigdy niemających miejsca). Ten społeczny obłęd (opisany szerzej w: „Wyparte wspomnienia, czyli o czym może świadczyć zaniedbywanie zębów”) powodował wzrost zainteresowania plastycznością pamięci autobiograficznej (zob.: „Falszywe wspomnienia”).

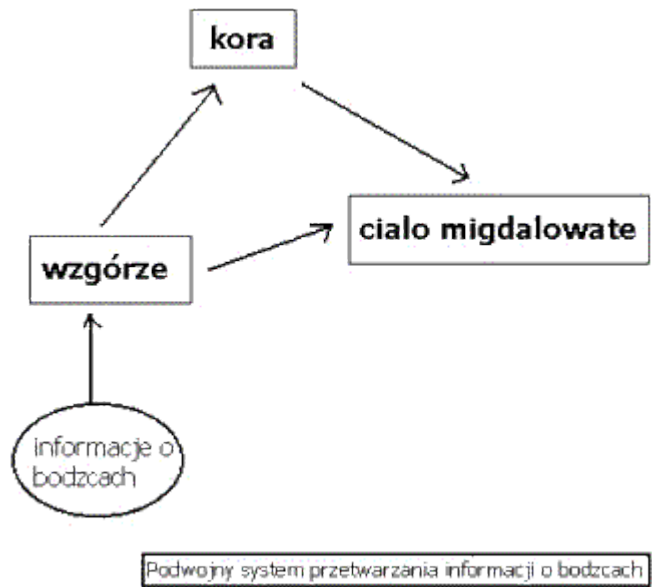
Psychologowie, opierając się na wynikach przeprowadzonych badań, podważają zasadność odwoływania się do mechanizmu wyparcia, jak również wiarygodność tzw. odzyskanych wspomnień (zob. np. Loftus, 1993). Ponieważ w sporze o wyparte wspomnienia wykorzystuje się argumenty pochodzące z badań nad mózgowymi mechanizmami pamięci, warto przyjrzeć się informacjom, jakich dostarcza neurofizjologia.

*

Za naszą zdolność zapamiętywania zdarzeń, imion czy sposobu wykonywania określonych czynności odpowiedzialne są różne struktury mózgu, z których każda związana jest z innym typem pamięci (Kowalska, 1997). I tak, na przykład, kora okołowęchowa, znajdująca się w płacie skroniowym, warunkuje sprawne funkcjonowanie pamięci rozpoznawczej (deklaratywnej). Kora przedczołowa, w zależności od jej obszaru, odpowiada za pamięć operacyjną (kora przedczołowa grzbietowo-boczna) lub pamięć rozpoznawczą (kora przedczołowa brzuszna). Jądra podstawy, współpracujące z wyspecjalizowanymi obszarami korowymi, są istotne dla pamięci deklaratywnej, jednakże główną ich rolą jest formowanie pamięci proceduralnej. Wśród struktur, warunkujących skuteczne zapamiętywanie, znajdują się również ciało migdałowe oraz hipokamp, które zlokalizowane są w przyśrodkowej części płata skroniowego.

Ciało migdałowe, odpowiedzialne za określanie motywacyjnego znaczenia bodźca, umożliwia warunkowanie strachu (LeDoux i Phelps, 2005). Napływające z otoczenia informacje o bodźcach wędrują szlakami czuciowymi do wzgórza, a stamtąd do: 1) ciała migdałowego i 2) kory. W korze dochodzi do poznawczej analizy bodźca, a informacje, będące rezultatem tej analizy, trafiają do ciała migdałowego (zob. rysunek obok).

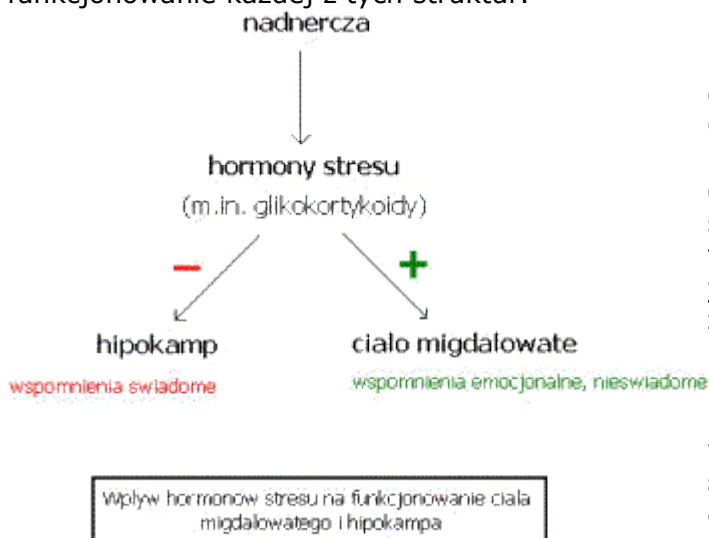
Istnienie tego podwójnego systemu przetwarzania informacji wiąże się z określonymi korzyściami dla organizmu. Po pierwsze, dzięki istnieniu drogi podkorowej (wzgórze -> ciało migdałowate) bodźce zagrażające mogą być szybko wychwytywane, bez poddawania ich analizie w korze mózgowej. Po drugie, ciało migdałowate, dzięki otrzymywaniu informacji ze wzgórza, jest pobudzone i, po otrzymaniu informacji będącej rezultatem analizy dokonanej w korze, reakcja na nią może być szybsza. Trzecią korzyścią płynącą z istnienia podwójnego systemu przetwarzania, jest to, że ciało migdałowate może wychwycić bodźce zagrażające i działać jak system alarmujący, który pozwala korze przekierować uwagę na bodźce, które — choć sygnalizują zagrożenie — znajdują się poza obszarem objętym uwagą.

Ciało migdałowate jest więc strukturą odpowiadającą za emocjonalną reakcję na napływające z otoczenia bodźce, zanim zostaną one opracowane poznawczo w korze. Uważa się również (LeDoux, 1996; za: Niedźwieńska, 2000), że jest ono odpowiedzialne za powstawanie wspomnień emocjonalnych, czyli tzw. pamięci utajonej (*implicite*). Wspomnienia te nie są świadome, nie jest możliwe ich przypomnienie czy zrelacjonowanie; ujawniają się one wyłącznie w zachowaniu (reakcjach fizjologicznych).

Hipokamp jest natomiast strukturą odpowiedzialną za kodowanie kontekstu. Odpowiada on za tzw. pamięć jawną (*explicite*). Pamięć ta charakteryzowana jest jako świadoma, pozwalająca na przypominanie oraz słowne relacjonowanie zdarzeń z przeszłości. Hipokamp umożliwia formowanie świadomych, możliwych do zwerbalizowania wspomnień (Jagodzińska, 2003). Uszkodzenie tej struktury prowadzi do sytuacji, w której nie jest możliwe nabywanie warunkowej reakcji lęku na kontekst, jednakże wciąż możliwe jest kształtowanie reakcji warunkowej na bodziec (proces ten bowiem zależny jest od ciała migdałowatego) (LeDoux i Phelps, 2005). To pozwala wnioskować o pewnej niezależności tych struktur i, tym samym, zależnych od nich pamięci: utajonej i jawnej.

Wiedząc, że ciało migdałowate odpowiada za nieświadome wspomnienia emocjonalne, hipokamp zaś za wspomnienia świadome, warto zwrócić uwagę na wpływ sytuacji stresowej na funkcjonowanie każdej z tych struktur.

W sytuacji zagrożenia dochodzi do uwalniania tzw. „hormonów stresu” (np. glikokortykoidy, adrenalina). Glikokortykoidy oddziałują i na ciało migdałowate, i na hipokamp, jednakże oddziaływanie to wywołuje przeciwstawne skutki (LeDoux i Phelps, 2005). Hormony te hamują procesy zależne od hipokampa, jednocześnie intensyfikując procesy zależne od ciała migdałowatego. W konsekwencji, wysoki poziom stresu może prowadzić do zaburzeń pamięci związanej z hipokampem (tj. tworzenia świadomych wspomnień) oraz do polepszenia skuteczności kodowania nieświadomego, emocjonalnego, jakie związane jest z ciałem migdałowatym (zob. rysunek obok).

*

Odpowiednim podsumowaniem zaprezentowanych informacji wydaje się być odpowiedź na pytanie: Czy możliwe jest, że w czasie bardzo stresującego wydarzenia zostaną stworzone wyłącznie wspomnienia emocjonalne, ujawniające się w reakcjach fizjologicznych? LeDoux

(1996; za: Niedźwieńska, 2000) uważa, że **mózgowe mechanizmy pamięci czynią prawdopodobną sytuację, w której osoba posiada nieświadome wspomnienie traumatycznego zdarzenia, nie posiadając jednocześnie świadomości tego, co jej się przytrafiło.** LeDoux nie wie jednak, czy takie osoby istnieją. Dodatkowo, wskazując na możliwość zaistnienia takiej sytuacji, podkreśla, że **nie jest możliwe, aby jakiegokolwiek procedury psychologiczne (np. relaksacja, hipnoza) umożliwiły wydobycie informacji zapisanych dzięki ciału migdałowatemu.**

*

Literatura cytowana:

- Horney, K. (1987). *Nowe drogi w psychoanalizie*. Warszawa: PWN.
- Jagodzińska, M. (2003). *Rozwój pamięci w dzieciństwie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Kowalska, D.M. (1997). Anatomiczne podstawy pamięci. W: T. Górka, A. Grabowska, J. Zawadzka, *Mózg a zachowanie*, Warszawa: PWN.
- LeDoux, J. (1996). *The emotional brain. The mysterious underpinnings of emotional life*. New York: Simon and Schuster.
- LeDoux, J. i Phelps, E.A. (2005). Sieci emocjonalne w mózgu. W: M. Lewis i J.M. Haviland — Jones (red.), *Psychologia emocji*. Gdańsk: GWP.
- Loftus, E. F. (1993). The reality of repressed memories. *American Psychologist*, 48, 518 — 537.
- Niedźwieńska, A. (2000). Fałszywe wspomnienia. *Studia psychologiczne*, 38, 11 — 37.
- Zimbardo, P.G. (2004). *Psychologia i życie*. Warszawa: PWN.

Marta Rynda

Ur. 1986. Studentka psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 10-07-2006)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4913) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4913>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie

prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl